

مقدمه

هدف از این مقاله که به مناسبت ۲۴ آبان روز کتاب و کتابخوانی انتخاب شده بررسی نقش کتابخانه‌های مدرسه‌ای در علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به مطالعه و بالابردن میزان مطالعه‌ی آن‌هاست. این که خواندن و مطالعه در نزد انسان نوعی توانایی اکتسابی است که هر چه فرد در آن بیشتر تمرین کند، تبحر بیشتری کسب می‌کند، امری بدیهی است. اما این که چه عواملی باعث ایجاد این علاقه می‌شود و یا عادت به مطالعه را نزد افراد گوناگون افزایش می‌دهد، به متغیرهایی بستگی دارد که می‌توان از آن قبیل، دسترسی به منابع، علاقه‌مندی، داشتن زمان کافی برای مطالعه و شرایط محیطی را نام برد.

با توجه به پیشرفت‌های سریع تکنولوژی و تأثیر آن‌ها در امر یاددهی-یادگیری، پیشنهاد تبدیل کتابخانه‌ی مدرسه‌ای به «مرکز یادگیری و ارتباطات آموزشی» می‌تواند راهکار مناسبی برای علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به مطالعه باشد. آنچه تحقیقات نشان می‌دهند، گواه بر این است که مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی، کمترین جایگاه را برای پر کردن اوقات فراغت دانش‌آموزان دارند. براساس یک پژوهش آماری، روزانه بیش از ۴/۳ ساعت از وقت دانش‌آموزان صرف مطالعه‌ی کتاب‌های درسی، ۱/۴ ساعت بازی و ورزش، ۲/۲ ساعت تماشای فیلم، ۱/۴ ساعت گوش دادن به موسیقی و تفریح و فقط ۱/۸ ساعت صرف مطالعات غیردرسی می‌شود. از طرفی این آمار که تنها ۵۰ درصد از مدارس کشور کتابخانه دارند، گویای کم‌کاری در این زمینه و بهتر بگوییم نداشتن توجه کافی به این مهم است. هم‌چنین آمارها گویای آن است که در حال حاضر، تنها ۳۰۰۰ کتابدار در مدارس کشور مشغول به کارند و مابقی کتابخانه‌های مدارس توسط دانش‌آموزان و نیروهای کادر دفتری مدرسه اداره می‌شوند.

کتابخانه‌های مدرسه‌ای و دانش‌آموزان

کلید واژه‌ها:
مطالعه،
کتابخانه،
مرکز یادگیری

علی بیرانوند*

چرا مطالعه می‌کنیم؟

در فرهنگ‌های متفاوت، انگیزه‌های گوناگونی برای مطالعه دیده می‌شود. این فهرست یا سیاهه را می‌توان پایه و اساس غالب انگیزه‌های مطالعه دانست:

- به‌جا آوردن آیین‌های عبادی؛
- انجام وظیفه؛
- گذراندن اوقات فراغت؛
- شناخت و درک بهتر مسائل جاری؛
- برطرف کردن نیازهای واقعی روزمره؛
- افزایش مهارت‌های حرفه‌ای؛
- پاسخ‌گویی به خواسته‌های اجتماعی و شخصی؛
- پاسخ‌گویی به خواسته‌ها و تقاضاهای لازم برای یک شهروند خوب بودن؛
- اصلاح خود و افزودن معلومات، از جمله پیشرفت در زمینه‌ی فرهنگی؛
- ارضای خواسته‌های فکری.

عوامل مؤثر در مطالعه

به نظر بسیاری از روان‌شناسان، در مطالعه، داشتن «انگیزه» نقش اساسی دارد. انگیزه نیرویی است که انسان را به کار و فعالیت وامی‌دارد. انگیزش به معنی ترغیب و تحرک درونی است و منشأ پشتکار و کوششی می‌شود که یادگیرنده در مطالعه به کار می‌برد تا مطلبی را که می‌خواند، به خوبی فرا گیرد.

اهداف مطالعه

هدف از مطالعه می‌تواند با دو رویکرد متفاوت همراه باشد: کسب اطلاعات؛ فهمیدن

۱. کسب اطلاعات: این نوع مطالعه ساده و موجب افزایش اطلاعات و دانش است. مانند خواندن روزنامه که دارای واژه‌ها و مفاهیم سخت نیست و فقط دانش و

اطلاعات عمومی شخص را افزایش می‌دهد. این اطلاعات در حوزه‌ی تخصصی او کاربرد چندانی ندارد و هدف از مطالعه‌ی آن، تنها داشتن دانش عمومی و گذراست.

۲. فهمیدن: مطالعه‌ی این‌گونه مطالب به منظور فهمیدن و افزایش درک خواننده است و این کار خود نوعی یادگیری به شمار می‌رود. البته مطالعه برای سرگرمی همه است. هرگاه از خواندن مطلبی بتوانیم به یاد آوریم که نویسنده چه گفته است، از او چیزی یاد گرفته‌ایم. این نوع یادگیری، کسب اطلاعات است، اما اگر از خواندن مطلبی فهمیدید که منظور و دلیل نویسنده از نوشتن آن چیست، این نوع خواندن به معنی فهمیدن آن مطلب است که در واقع هدف ما از مطالعه نیز همین درک و فهم مطالب است.

انواع مطالعه

مطالعه را می‌توان به دو نوع تقسیم کرد:

- مطالعه‌ی فعال: به این معنی که خواننده هنگام مطالعه‌ی موضوع، به دانش خود نیز رجوع می‌کند و در مورد آن به تفکر می‌پردازد. در واقع این خواننده است که روند مطالعه را تعیین می‌کند و با توجه به نیاز اطلاعاتی خود، به خواندن مطلب می‌پردازد. به عبارت دیگر، خواننده با نوشته چالش می‌کند.

- مطالعه‌ی غیر فعال (منفعل): در این روش نویسنده است که به خواننده خط‌مشی می‌دهد و او را به ادامه‌ی روند مطالعه وامی‌دارد.

روش ایجاد علاقه به مطالعه

ایجاد علاقه به مطالعه، اولین قدم در انگیزش یادگیرنده به مطالعه است. تحقیقات نشان می‌دهد که دلایل زیادی می‌تواند مردم را به مطالعه وادار کند. بعضی از این دلایل، به‌طور واضح فردی و شخصی و برخی دیگر اجتماعی است. این دو بخش، عوامل متعددی، مؤثر بر یکدیگر، دارند.

سید علی
حسینی مقدم
(۱۳۳۶ - ۶۴)

معلم شهید بوشهر

اهل سعدآباد از توابع بوشهر و دبیر ریاضی بود. مسئولیت انجمن اسلامی و شورای اسلامی محل - روستای سربست - را به عهده داشت. از خانواده‌ی او پنج تن به شهادت رسیدند که سه تن از آنان فرهنگی بودند؛ از جمله برادر بزرگ‌تر از خودش. جوانی با ایمان، خیرخواه و دوست‌دار دانش‌آموزان بود و می‌کوشید نوجوانان را مجذوب علم و دانش کند.

کمبود اکسیژن، باعث کاهش توان جسمی و فکری و در نتیجه کاهش تمرکز حواس می‌شود. تمرکز حواس نیاز به استفاده‌ی حداکثر از توانایی جسمی و ذهنی دارد.

- دمای اتاق مطالعه را ملایم نگه دارید.
- از نور کافی و یکنواخت استفاده کنید. نور نباید مستقیماً روی کتاب بتابد.

- به تنهایی مطالعه کنید، ولی اگر در موقع مطالعه احساس تنهایی می‌کنید، حضور فرد دیگری در کنار شما، کمک مؤثری برای مطالعه است.

زمان مطالعه

به جای انباشته کردن ساعات مطالعه در قسمتی از شبانه‌روز (صبح، عصر و شب) و یا در روزهای معینی از ایام هفته، زمان را به طور متعادل تقسیم کنید. مثلاً سه ساعت مطالعه‌ی منقطع با فاصله‌های زمانی متناسب، خیلی بهتر است از سه ساعت مطالعه‌ی مداوم بدون وقفه.

مزایای درست مطالعه کردن

درست مطالعه کردن چهار مزیت به همراه دارد:
۱. زمان را کاهش می‌دهد و موجب بهره‌وری بیشتر از وقت می‌شود.

۲. بر میزان یادگیری می‌افزاید.
۳. مدت نگهداری مطالب در حافظه را طولانی‌تر می‌کند.
۴. به خاطر سپاری اطلاعات را آسان‌تر می‌سازد.
برای داشتن مطالعه‌ای فعال و پویا، یادداشت‌برداری یا نوشتن نکات مهم در حین خواندن ضروری است. یادداشت‌برداری، بخشی مهم و حساس از مطالعه است که باید به آن توجهی خاص داشت. چون موفقیت شما را تا حدود زیادی تضمین خواهد کرد و مدت زمان لازم برای یادگیری را کاهش خواهد داد. خواندن بدون یادداشت‌برداری، یک علت مهم فراموش کردن است.

روش‌های مطالعه

علاقه‌مندی به مطالعه‌ی هر مطلبی را می‌توان با افزایش مقداری از اطلاعات درباره‌ی آن ایجاد کرد. علاقه به مطالعه، بر اثر درک درست هدف‌ها ایجاد می‌شود.

مکان و محیط مطالعه

یکی از شرایط مهم برای مطالعه‌ی سودمند، داشتن فضا یا محیط مناسب است. در این مورد، کارشناسان مطالعه توصیه‌هایی دارند که توجه شما به همه یا بعضی از آن‌ها می‌تواند مفید باشد:

- در اتاقی که استراحت و تفریح می‌کنید، به مطالعه نپردازید، زیرا تمرکز حواس سخت خواهد بود.
- دقت کنید مکان مطالعه اکسیژن کافی داشته باشد.

روش‌های گوناگونی برای مطالعه وجود دارد که شش روش اصلی آن عبارت‌اند از:

۱. **خواندن بدون نوشتن:** مطالعه فرایندی فعال و پویاست. برای نیل به این هدف، باید تمام حواس خود را به منظور درک صحیح مطلب به کار برد. باید با چشمان خود مطالب را خواند. گاهی باید مطلبی را بلند ادا کنیم و نکات مهم را یادداشت کنیم تا هم با مطالب مورد مطالعه درگیر شویم و حضوری فعال و همه‌جانبه در یادگیری داشته باشیم و هم در هنگام نیاز، خصوصاً قبل از امتحان، بتوانیم نوشته‌ها را مرور کنیم.

۲. **خط کشیدن زیر نکات مهم:** این روش شاید نسبت به روش قبلی بهتر باشد، ولی روش کاملی برای مطالعه نیست؛ چرا که در این روش، بعضی از افراد به جای آن که روی یادگیری و درک مطالب تمرکز و توجه داشته باشند، ذهنشان به خط کشیدن زیر نکات مهم معطوف می‌شود. حداقل روش صحیح خط کشیدن زیر نکات مهم به این صورت است که ابتدا مطالب را بخوانند و مفهوم را کاملاً درک کنند و سپس زیر نکات مهم خط بکشند، نه آن که در کتاب به دنبال نکات مهم بگردند تا زیر آن را خط بکشند.

۳. **حاشیه نویسی:** این روش نسبت به دو روش قبلی بهتر است، ولی باز هم روش کاملی برای درک عمیق مطالب و خواندن کتاب‌های درسی نیست. تنها می‌تواند برای یادگیری مطالبی که از اهمیت چندانی برخوردار نیستند، مورد استفاده قرار گیرد.

۴. **خلاصه نویسی:** در این روش، شما مطلب را می‌خوانید و خلاصه‌ی آنچه را که درک کرده‌اید، در دفتری یادداشت می‌کنید. این روش برای مطالعه مناسب و از روش‌های قبلی بهتر است، چرا که به این ترتیب، ابتدا مطالب را درک و سپس آن‌ها را یادداشت می‌کند. اما باز هم بهترین روش

برای خواندن محسوب نمی‌شود.

۵. **کلیدبرداری:** کلید برداری روشی بسیار مناسب برای خواندن و نوشتن نکات مهم است. در این روش، شما بعد از درک مطالب، نکات مهم را به صورت کلیدی یادداشت می‌کنید. در واقع، کلمه‌ی کلیدی، کوتاه‌ترین، راحت‌ترین، بهترین و پرمعنی‌ترین کلمه‌ای است که با دیدن آن، مفهوم جمله تداعی و به خاطر آورده می‌شود.

۶. **خلاقیت و طرح شبکه‌ای مغز:** این روش بهترین شیوه‌ی یادگیری، خصوصاً فراگیری مطالب درسی است. در این روش، شما مطالب را می‌خوانید و بعد از درک واقعی آن‌ها، نکات مهم را به زبان خودتان و به صورت کلیدی یادداشت می‌کنید. سپس کلمات کلیدی را روی طرح شبکه‌ای مغز ثبت می‌کنید (درواقع نوشته‌های خود را به بهترین شکل ممکن سازمان‌دهی و نکات اصلی و فرعی را مشخص می‌کنید) تا در دفعات بعد، به جای دوباره خوانی کتاب، فقط به طرح شبکه‌ای مراجعه کنید. با دیدن کلمات کلیدی نوشته شده روی آن، می‌توانید آن‌ها را خیلی سریع مرور کنید. این روش، درصد موفقیت تحصیلی شما را تا حدود بسیار زیادی افزایش می‌دهد، درس خواندن را بسیار آسان می‌کند و بازده مطالعه را بالا می‌برد.

چند توصیه برای مطالعه‌ی کارآمد

۱. حداکثر زمانی که افراد می‌توانند فکر خود را روی موضوعی متمرکز کنند، بیش از ۳۰ دقیقه نیست. بنابراین، سعی کنید پس از حدود ۳۰ دقیقه مطالعه، ۱۰ الی ۱۵ دقیقه استراحت کنید. سپس دوباره با همین روال، مطالعه را ادامه دهید.

۲. پیش از مطالعه، از صرف غذاهای چرب و سنگین خودداری کنید. هم‌چنین، چند ساعت پس از صرف غذا مطالعه کنید. چون پس از صرف غذای سنگین، جریان خون بیشتر متوجه دستگاه گوارش می‌شود تا به هضم و جذب غذا کمک کند. لذا خون‌رسانی به مغز کاهش می‌یابد و از قدرت تفکر و تمرکز کاسته می‌شود. هم‌چنین، غذاهای آردی مثل نان و غذاهای قندی، قدرت ادراک و تمرکز را کم می‌کند. نوشابه‌های گازدار هم همین‌طور هستند.

۳. اگر یادداشت بردارید، مطلب را بهتر یاد می‌گیرید؛ درضمن آن‌که خود را از حفظ و به یادسپاری مطالب راحت می‌کنید. پس در حین مطالعه، یادداشت برداری کنید.

* کارشناس ارشد کتاب‌داری دانشگاه آزاد دماوند

منابع

۱. پیشرفت خواندن و نوشتن در سال‌های نخستین. انتشارات مدرسه. تهران. ۱۳۸۰.
۲. کودک، کتاب، مطالعه. ترجمه‌ی حسین سیدی. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. تهران. ۱۳۶۲.
۳. شهرآرای، مهران. روان‌شناسی یادگیری کودک و نوجوان. انتشارات رشد. تهران. ۱۳۶۲.
۴. مقاله درباره‌ی کودکان. تنظیم معصومه سهراب (مافی). کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. تهران. ۱۳۶۶.
۵. لاریک، نانس. چگونه بچه‌ها یمان را به مطالعه تشویق کنیم. ترجمه‌ی مهین محتاج. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. تهران. ۱۳۷۲.
۶. کاربخش راوری، ماشاءالله. چگونه کودکان و نوجوانان را به مطالعه علاقه‌مند کنیم. انتشارات مدرسه. تهران. ۱۳۷۲.

یدالله باکی سرشت
(۱۳۴۵)

دیپرو و کارشناس هنر، مؤلف و معلم نمونه، ایلام

نخستین فارغ‌التحصیل رشته‌ی گرافیک در استان ایلام است. دو جلد کتاب به نام‌های "نقطه" و "نقش نور" تألیف کرده و مجموعه‌ای از آثار تجسمی پدید آورده است.

در سال ۸۵ معلم نمونه‌ی استانی و در سال ۸۶ معلم نمونه‌ی کشوری شد. هم‌چنین، رتبه‌ی سوم جشنواره‌ی دوسالانه‌ی نهج‌البلاغه در بخش نوآوری خطوط را به دست آورده است.